Motion

1980/81:1317

av Lars Werner m. fl.

om en demokratisk skola

Förändringar på skolans område har i flera avseenden inte lett till att man uppnått de mål som avsetts. Den nya skolan skulle i sina arbetsformer genomsyras av demokratiska ideal. Den skulle ge eleverna möjlighet att utvecklas allsidigt, skulle ta till vara deras intressen och fostra dem till ansvarskännande samhällsmedborgare.

I dag står vi i en situation, där ett växande antal elever uppfattar skolan som ett tvång, där rätten till bildning och uppfostran omvandlas till tvånget att gå i en skola som uppfattas som meningslös, tråkig och avskild från livet i övrigt. Den skola, som det var meningen att eleverna skulle gå i med glädje, beskrivs t. ex. på följande sätt i en skrift utgiven av utbildningsdepartementet: "i många skolor – inte alla – finns svåra problem: skolk, bristande arbetsro, sena ankomster, skadegörelse, stölder, mobbing, negativ inställning till invandrarelever, avoghet mot skolans personal. Detta medför allvarliga brister i skolans hela arbetsmiljö."

De kunskaper som tidigare en sex-, sju- eller åttaårig skola lyckades förmedla till eleverna är det i dag tveksamt om en för de flesta minst elvaårig skolgång lyckas förmedla. Rätten till bildning och uppfostran urholkas genom olika specialarrangemang inom grundskolan, t. ex. anpassad studiegång. Skolan kan inte ens garantera att alla barn förvärvar det som samhället anser vara nödvändiga basfärdigheter. En växande ungdomsarbetslöshet ställer frågor om sambanden mellan utbildning och arbetsliv i blixtbelysning.

Samtidigt står det klart att rätten till bildning och uppfostran förverkligas på högst olika sätt i dagens Sverige. Olikheterna mellan kommunerna är stora, men också skillnaderna inom kommuner är påtagliga. Bakom allt tal om lika rätt till utbildning döljer sig en annan verklighet. Det gäller lärarnas erfarenhet, lärarbyten, elevomflyttningar, tillgången på läromedel, kostnaderna för skolmåltider m. m.

I bostadsområden och kommuner som domineras av arbetarbefolkning är de resurser som kan ställas till den obligatoriska skolans förfogande i allmänhet mindre. På punkt efter punkt kan detta avläsas i torra siffror, bakom vilka döljer sig en verklighet, som avspeglar bestående klassorättvisor på bildningens och uppfostrans område.

Vi vet från olika undersökningar att invandrarna, som i allt väsentligt tillhör arbetarklassen, drabbas dubbelt hårt av klassorättvisorna på utbildningens område. Vänsterpartiet kommunisterna har krävt demokratiska rättigheter för invandrarna för att stärka deras ställning. De förvägras i dag

rösträtt i riksdagsvalen. Lagstiftningen har här sin udd direkt riktad mot arbetarklassen. Deras barn förvägras rätten till modersmålsundervisning och får, trots att bl. a. pedagogiska skäl talar emot en sådan lösning, hålla till godo med en oftast bristfällig och helt otillräcklig hemspråksundervisning.

Vi har krävt att enspråkiga klasser och grupper inrättas i förskola och på grundskolans låg- och mellanstadium. Också på vuxenutbildningens område finns klara belägg för att invandrargrupperna missgynnas, och den situationen håller för närvarande på att kraftigt försämras.

Kristendenserna inom den offentliga utbildningen har fått tjäna som motiv för en reaktionär offensiv. Högerkrafterna, med moderata samlingspartiet i spetsen, som aldrig har accepterat grundskolereformen och övriga demokratiseringssträvanden på utbildningsområdet, för nu fram förslag som syftar till att bryta ner det som från arbetarklassens synpunkt har varit positivt med efterkrigstidens skolreformer.

Man talar mer eller mindre öppet om att nivågruppera eleverna, vilket skulle vara liktydigt med att återinföra det orättvisa parallellskolesystemet. Man gör upplösningstendenserna inom skolan till i första hand en disciplinfråga och vill återinföra olika slag av bestraffningssystem i stället för att ta itu med de grundlägande frågorna om skolans mål och innehåll. I proposition 1980/81:100, bil. 12, C, s. 236, uttrycks de nya intentionerna: "Normgruppen har vidare påbörjat ett utredningsarbete om skolans sanktionssytem. Denna utredning omfattar – – – översyn av nuvarande bestämmelser, – – – om elevs tillrättaförande – – –."

Man ger ökat stöd åt olika enskilda och privata skolor och ökar företagens inflytande över den offentliga yrkesutbildningen. I budgetpropositionens bil. 12 talas om ökning under de första åren av 1980-talet av antalet faktiskt ianspråktagna platser på de yrkesinriktade linjerna, särskilt de som är inriktade på industrins behov.

Samtidigt som kraven på yrkesskicklighet inom industrin minskar, ökar kraven på anpassning och underkastelse, på förmågan att uthålligt kunna prestera utan att revoltera mot arbetets innehåll och sammanhang, trots att många arbeten framstår som alltmer meningslösa och mekaniska. Dessa tendenser utsträcks också till att gälla områden utanför den materiella produktionen. Kontorsarbete, arbetet inom handel och sjukvård, för att här endast nämna några exempel, visar samma typ av utveckling.

Vi kan alltså se hur de krav, som den kapitalistiska produktionsprocessen ställer på skolan när det gäller förmedling av kunskaper och färdigheter till dem som skall bli de direkta producenterna eller tjänstemän på lägre nivåer i verkligheten minskar. Samtidigt ökar kraven på sortering av den framtida arbetskraften efter egenskaper som ansvar, vakenhet, självdisciplin och psykisk balans.

Denna utveckling rimmar dåligt med förlängningen av skoltiden för majoriteten elever. Denna förlängning motiveras i stället av andra uppgifter

som tilldelats skolan, uppgifter som har mycket litet med bildning och uppfostran att göra. En sådan funktion är att hålla arbetslösheten inom rimliga gränser. Framväxten av massundervisningen har gjort utbildningsområdet till ett område som ger stora möjligheter till kapitalackumulation. Skolan har också blivit oumbärlig för familjer där båda föräldrarna arbetar och har för dem en nödvändig barn- och ungdomsvårdande funktion.

Men medan kapitalets intresse av arbetare och lägre tjänstemän med breda och inträngande kunskaper och avancerade färdigheter minskar, så är arbetarklassens intresse det rakt motsatta. Ur arbetarklassens perspektiv innebär den höga teknologi, som i dag ingår i produktionsprocessen, objektivt sett ett ökat behov av bildning. För att kontrollera och behärska produktionen krävs i dag avancerade tekniska, naturvetenskapliga, sociala och administrativa kunskaper. För att på sikt kunna omvandla en produktion, som styrs av profit, till en produktion styrd av människors behov, kan kunskaper och färdigheter inte undvaras.

Arbetarrörelsens uppgift är att ställa krav som innebär skyldighet för skolan att ge eleverna dessa kunskaper. Dess uppgift är vidare att avslöja och angripa skolans förmedling av den härskande klassens ideologi och verka för en demokratisk skola, som tillgodoser folkflertalets intressen. Det innebär att arbetarklassens barn måste få tillgång till sin historia och kultur och sin klass politiska och fackliga kamp, sedda ur sin klass perspektiv och inte återgivna av borgerskapets deformerade speglar.

Den som ser skolan som isolerad från den verklighet som den skall fungera i kan också presentera de märkligaste förslag för att lösa de krisproblem som finns i skolan i dag. Vissa har uppfattningen att skolan är för teoretisk och vill sänka ambitionerna genom att skolan skall koncentrera sig på basfärdigheter och vardagskunskaper. Andra återkallar i minnet den gamla sjuåriga folkskolan och realskolan och vill ha en återgång till den tiden. Vänsterpartiet kommunisterna vägrar sänka ambitionerna på bildningens och uppfostrans område. Vi anser det också som en viktig framgång för arbetarrörelsen när parallellskolesystemet avskaffades.

Huvudfrågan är i dag varken hur vi skall kunna återvända till den "gamla skolans" förljugna världsbild och torftiga kulturutbud eller hur kunskapsstoffet i dagens skola ytterligare skall kunna minskas och hur undervisningen i än högre grad än tidigare skall kunna uttunnas genom att koncentreras på s. k. basfärdigheter eller s. k. vardagskunskaper. Huvudfrågan är i stället hur bildning och uppfostran skall kunna omvandlas i progressiv riktning och hur det i skolan förmedlade vetandet skall kunna utökas. Huvudfrågan är hur den utveckling under monopolkapitalismen, som på bildningens och uppfostrans område lett till den torftighet som i dag möter arbetarklassens barn och ungdom i och utanför skolan, skall kunna brytas. Huvudfrågan är hur den från arbetarklassens utgångspunkter objektivt sett nödvändiga bildningen och uppfostran skall kunna föras in i utbildningsväsendet. Läroplanen för grundskolan fyller inte dessa krav och bör därför omarbetas.

De tjänstemannaprodukter vi hittills har begåvats med på läroplansområdet talar för att riksdagen genom sitt utbildningsutskott bör ta en betydligt mer aktiv del i utformandet av en ny läroplan.

Arbetarrörelsen har alltid värnat om frågor som rör arbetarbarnens välbefinnande, bl. a. genom att tidigt ställa krav på skolhälsovård, fria skolmåltider etc. Många skolbarn går emellertid fortfarande hungriga och trötta till skolan och lämnar den inte sällan i samma tillstånd. De måltider som barnet får i skolan täcker långt ifrån alltid det näringsbehov som de växande har. Stora kvalitetsskillnader råder mellan olika kommuner på detta område. De borgerliga partiernas sparnit när de befunnit sig i regeringsställning har bl. a. gått ut över skolan och försämrat situationen ytterligare.

Regeringen återkommer i år med kravet från proposition 1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten, m. m. gällande en tvåprocentig minskning av driftbidrag till grundskolan m. m. och gymnasieskolan. Det är uppenbart att om detta krav bifalles av riksdagen, övervältras det konkreta besparingsansvaret på kommunerna. Detta kan fresta kommunerna att i första ledet attackera de sociala landvinningar, som arbetarrörelsen uppnått i form av t. ex. skolmåltider och fria läromedel. Risken finns att skolmåltider avgiftsbeläggs i en del kommuner, vilket ytterligare skärper de orättvisor vi ovan har pekat på.

Resurssvaga kommuner kan tvingas spara på läromedlen, vilket särskilt i en läromedelsmarknad alltmer dominerad av monopolföretag, och därmed stigande priser, kommer att ytterligare utarma undervisningens innehåll och kvalitet. När det gäller läromedlen torde från total samhällelig synpunkt i längden mer vara att vinna på att läromedelsproduktionen snarast överförs i samhällets ägo.

Kommunernas benägenhet att bedriva pedagogisk försöksverksamhet eller satsa på den samlade skoldagen kan också förväntas minska genom den tvåprocentiga minskningen av de statliga driftsbidragen. De enda sparåtgärder vpk kan biträda på skolans område är indragning av statsbidrag till driften av privatskolor.

Med hänvisning till det anförda föreslås

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om initiativ till att nya läroplaner för grundskola och gymnasium utarbetas i enlighet med vad som anförs i motionen,
2. att riksdagen uttalar att dess utbildningsutskott bör delta i utformningen av nya läroplaner,
3. att riksdagen uttalar
   a) att grundskolan helt bör sekulariseras och att religionskunskap avskaffas som särskilt ämne,
   b) att momentet "skola–arbetsliv" bör införas på kursplanen som huvudmoment inom de olika ämnena på alla stadier och att arbetslivsorientering därvid bör avskaffas som särskilt ämne,

c) att åtgärder snarast måste vidtas för att utjämna de materiella villkoren för grundskolans undervisning och hemställer hos regeringen om förslag härom,

4. att riksdagen beslutar uttala att betygen helt skall avskaffas inom grundskolan,
5. att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för överförande av läromedelsproduktionen i samhällelig ägo,
6. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till ändring i skolförordningen med innebörden att skolmåltider ej får avgiftsbeläggas,
7. att riksdagen avslår proposition 1980/81:100, bil. 12, vad avser en minskning med 2 % av statsbidraget till driftkostnader för grundskolan m. m. och gymnasieskolan,
8. att riksdagen beslutar att under utbildningsdepartementet, C 12, *Bidrag till driften av grundskolor m. m.* ej upptaga medel på 7 413 000 kr. till de estniska skolorna, Kristofferskolan och Hillelskolan,
9. att riksdagen beslutar att under utbildningsdepartementet, C 12, *Bidrag till driften av grundskolor m. m.* anvisa ytterligsre 178 200 000 kr. utöver regeringens förslag,
10. att riksdagen beslutar att under utbildningsdepartementet, C 19, *Bidrag till driften av gymnasieskolor* anvisa ytterligare 79 800 000 kr. utöver regeringens förslag,
11. att riksdagen beslutar att avslå under utbildningsdepartementet, C 21, *Bidrag till driften av riksinternatskolor* föreslagna försöksanslaget av 10 842 0000 kr.,
12. att riksdagen beslutar att avslå under utbildningsdepartementet, C 23, *Bidrag till driften av vissa privatskolor* föreslagna försöksanslaget av 19 603 000 kr.

Stockholm den 26 januari 1981

LARS WERNER (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk) C.-H. HERMANSSON (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk) BERTIL MÅBRINK (vpk)

EVA HJELMSTRÖM (vpk) RAUL BLÜCHER (vpk)